

ЖЕЛНОВАЧ Є.Г.

аспірант

(Одеський державний університет
внутрішніх справ)

ORCID ID: 0009-0006-3541-1792

УДК 316.774

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.39>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті теоретично обгрунтовано актуальні напрями розвитку законів та закономірностей сучасних міжнародних відносин. Систематизовано емпіричний досвід зарубіжних країн західноєвропейського розташування етапів формування інформаційного суспільства його ролі у процесі становлення громадянського суспільства. З'ясовано, що розвинені країни світу нині мають нормативно затверджені національні стратегії побудови інформаційного суспільства, усіяко й системно сприяють подальшому розвитку його елементів, тоді як проблемою решти країн стає цифровий розрив (інформаційна нерівність) – відставання у даній галузі. Основна загроза цього відставання полягає у неминучому відсуванні такої країни на периферію світових процесів, гальмуванні її розвитку та перетворенні на залежного «донора» розвинених держав. Зроблено висновок, що для України ризик реалізації такого сценарію залишається актуальним. Насамперед тому, що вона, від початку перебуваючи не на передових позиціях світових рейтингів, хронічно відстає від глобальних темпів розвитку інформаційного суспільства.

У статті з'ясовано, що сучасна практика зарубіжних країн свідчить про те, що розвиток інформаційного суспільства є системним процесом, яке вже не можливе без широкого застосування інформаційних технологій і характеризується двома аспектами: техніко-технологічний аспект застосування інформаційних технологій, який пов'язаний з процесами комп'ютеризації та активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, і комунікативний, який полягає в тому, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій сприяє створенню прозорого інформаційного середовища, підвищенню відкритості влади, більш ефективній взаємодії влади і громадянського суспільства, становленню та зміцненню електронної демократії.

У статті доведено, що Україні необхідно зайняти гідне місце в системі міжнародних інформаційних відносин в контексті необхідності побудови та розвитку інформаційного суспільства. Державна влада в Україні, заручившись допомогою науковців, має визначити загальні теоретико-методологічні аспекти наукового розуміння інформаційної глобалізації, як світоглядної основи, а саме: усвідомлення та глибокого аналізу сучасних економічних, суспільних процесів, що відбуваються в українському суспільстві та у світі; дослідження ролі та місця інститутів інформаційного суспільства у процесі формування адміністративно-правових засад розвитку інформаційного суспільства, покращення якості державних послуг, підвищення іміджу держави.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, інформатизація, інформаційний простір, світові моделі, громадянське суспільство, інформаційно-комунікаційні технології.

Zhelnovach YE.H. Foreign experience in the formation of information society

The article theoretically focuses on current trends in the development of laws and regularities of modern international relations. The empirical experience of foreign countries of Western European location of the stages of formation of the information society and its role in the process of formation of civil society is systematized. It has been found that the developed countries of the world currently have normatively approved national strategies for building an information society, in every way and systematically contribute to the further development of its elements, while the problem of the rest of the countries is the digital gap (information inequality) – lagging behind in this field. The main threat of this backwardness lies in the inevitable relegation of such a country to the periphery of world processes, retarding its development and turning it into a dependent "donor" of developed countries. It was concluded that the risk of such a scenario remains relevant for Ukraine. First of all, because it, from the beginning, was not in the leading positions of the world rankings, it chronically lags behind the global pace of development of the information society.

The article found out that the modern practice of foreign countries shows that the development of the information society is a systemic process that is no longer possible without the widespread use of information technologies and is characterized by two aspects: the technical and technological aspect of the use of information technologies, which is associated with processes of computerization and active implementation of information and communication technologies, and communicative, which consists in the fact that the implementation of information and communication technologies contributes to the creation of a transparent information environment, increasing the openness of the government, more effective interaction between the government and civil society, the establishment and strengthening of electronic democracy.

The article proves that Ukraine needs to occupy a worthy place in the system of international information relations in the context of the need to build and develop an information society. The state authorities in Ukraine, having enlisted the help of scientists, should determine the general theoretical and methodological aspects of the scientific understanding of information globalization as a worldview basis, namely: awareness and in-depth analysis of modern economic and social processes taking place in Ukrainian society and in the world; study of the role and place of information society institutions in the process of forming the administrative and legal foundations of information society development, improving the quality of public services, improving the image of the state.

Key words: *information, information society, information space, world models, civil society, information and communication technologies.*

Актуальність. На сьогодні ІТ-сфера гармонійно поєднує телекомунікаційні й інформаційні послуги, виробництво засобів інформаційних технологій і телекомунікацій, програмних засобів, електронних інформаційних ресурсів, що робить її чимось більшим, ніж просто однією з галузей економіки. У сучасних умовах вона має розглядатись як системний, потужний чинник як політичної й суспільно-економічної модернізації, так і соціогуманітарного розвитку країни, створення конкурентоспроможної економіки, забезпечення оптимальних умов людського розвитку, запровадження ефективних демократичних процедур.

Разом з тим бурхливий розвиток і розповсюдження інформаційних технологій спричиняє й значні ризики, пов'язані передусім з інформаційною безпекою держави, а також з інформаційно-психологічною безпекою суспільства та громадян. Усі розвинені країни світу нині мають нормативно затвержені національні стратегії побудови інформаційного

суспільства, усіляко й системно сприяють подальшому розвитку його елементів, тоді як проблемою решти країн тією чи іншою мірою стає цифровий розрив (інформаційна нерівність) – відставання у даній галузі. Основна загроза цього відставання полягає у неминучому відсуванні такої країни на периферію світових процесів, гальмуванні її розвитку та перетворенні на залежного «донора» розвинених держав. Для України ризик реалізації такого сценарію залишається актуальним. Насамперед тому, що вона, від початку перебуваючи не на передових позиціях світових рейтингів, хронічно відстає від глобальних темпів розвитку інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційне суспільство як новий етап в історії людства розглядали І. Арістова [1], В.О. Данильян [2], В.О. Ільганаєва [3], В.А. Ліпкан, В.А. Залізник [4] та ін. Інформаційне суспільство як явище, в якому кожна людина може отримувати, накопичувати та розповсюджувати інформацію, розглядали В.М. Бебик [5], В.С. Цимбалюк [6], К.Ю. Ісмаїлов [23] та ін. Науково-обґрунтоване визначення цього терміну дає В.М. Бебик [5, с. 54] («сучасне суспільство з високим рівнем розвитку інформаційної культури (створення, переробки та використання інформації»). О.В. Пархоменко категорично не згоден ні з поняттям «інформаційне суспільство», ні з поняттям «суспільство знань», оскільки вважає, що найбільш точним визначенням є «інформаційно-знаннєве суспільство» [7, с. 4]. Про детермінованості соціальних процесів фактором інформатизації також писали Д. Белл, Е. Тіденс, М. Кастельс, О. Білорус. Представники цієї наукової традиції приділяли увагу інформаційному суспільству, яке вони трактували як постіндустріальне суспільство послуг, де інформація виступає базовим ресурсом для взаємодії між людьми і де рефлексивність приводить до розуміння зростання доступу до інформації, за яким потрібною є інтенсифікація розвитку ЗМІ й інформаційної супер магістралі. Так, праці західних (Н. Вінера, У. Ешбі) та українських (В. Глушков, М. Амосов) дослідників показали значення інформаційної ємності управлінської системи та можливість кібернетичного методу щодо соціальних систем [8].

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду формування інформаційного суспільства як основи для реалізації української національної моделі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведене дослідження Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) стосовно вивчення стану розвитку електронної участі (електронна взаємодія урядів з громадськістю) в країнах світу за 2022 р. показало, що у більшості з них найкраще було впроваджено тільки першу складову електронної участі – е-інформування. Хоча протягом 2014-2022 рр. і відбувся суттєвий прогрес у реалізації другого рівня електронної участі: кількість урядів, які проводять електронні консультації з громадськістю зросла майже вдвічі. Утім, потенціал залучення громадян до вироблення державної політики та прийняття рішень на рівні е-консультацій не використовується повною мірою. У багатьох країнах органи влади проводять електронні консультації нерегулярно, без чітко визначеної мети; результати он-лайн обговорень часто не оприлюднюються на офіційних веб-сайтах органів влади [9].

Також протягом 2014-2022 років Україна піднялась у рейтингу Local Online Service Index (LOSI) електронної участі ООН на 21 місце. При цьому ООН відмічає, що за цей період в країні відбувся суттєвий прогрес у розвитку таких складових електронної участі, як е-консультації та е-рішення [9].

Світове інформаційне суспільство в сучасних умовах набуває нових характеристик та рис, пов'язаних з використанням «громадських медіа». Так, у світі чисельність користувачів громадських медіа (громадських мереж) збільшується надзвичайно інтенсивно. Швидше за все, саме громадські мережі найближчими роками стануть основним джерелом інформації, розваг, спілкування та бізнес-середовищем для більшості користувачів мережі Інтернет.

Основною рисою громадських мереж є високий рівень залученості до їх використання всіх вікових верств населення, хоча вочевидь національні культурні особливості, обмеження технологічного розвитку та традиційні фактори низького рівня імплементації нововведень в життя широких верств суспільства все ще залишаються значимими факторами розвитку сегменту користувачів мережами.

З точки зору соціальної поведінки, важливою рисою громадських медіа стає значний рівень довіри до оприлюдненої в них інформації, обсягів охоплення аудиторії та динаміки зворотного зв'язку. Також громадські мережі створюють новий майданчик для проведення ефективних рекламних (інформаційних) компаній за допомогою: роботи з цільовими групами, відсутністю значних рекламних бюджетів, широкого охоплення аудиторії, можливість в оперативному режимі отримувати зворотній зв'язок, можливістю формування «віртуальних фокус-груп». Все це обумовлює зростання зацікавленості до даного середовища не лише з боку комерційних структур, але й державних інституцій.

Перманентно у світі зростає кількість державних послуг (сервісів), що орієнтовані, в першу чергу, на доступність через мобільні термінали усіх рівнів складності, тим самим забезпечуючи максимальне охоплення такими послугами населення країн. Більшість урядових порталів розвинутих держав поступово набувають рис або блогу, або у деяких випадках (більш інтенсивної адаптації) – розгалуженої громадської мережі. Зміни відбуваються не лише на рівні візуальних трансформацій, однак часто змінюючи лінгвістичну компоненту та семантику повідомлень. Відбувається перехід від традиційної мови «бюрократії» до більш легкої та простої (часто – публіцистичної) мови «громадських медіа» [10].

Прикладом вдалої взаємодії держави і суспільства, перш за все в розвинутих країнах світу, може слугувати е-урядування, яке вже давно стало однією із загально визнаних урядових ініціатив світу. У багатьох країнах засідання державних органів часто відбуваються в онлайн режимі. Пропозиції, зауваження висловлюються в електронній формі з подальшою можливістю відслідковувати їх долю. У такому ж самому режимі відбувається і головування під час прийняття урядових рішень, проекти яких погоджуються та схвалюються через Інтернет. І все це, безперечно, є запорукою ефективності роботи державних органів, усуває зайву бюрократизацію, економить час і ресурси, підвищує рівень довіри громадянського суспільства до влади.

З 1994 року пріоритетним напрямом державної інформаційної політики багатьох країн світу став курс на побудову інформаційного суспільства, зокрема на розвиток національних і глобальних інформаційних інфраструктур. Активізація цього процесу зумовлена проведенням спеціального Конгресу фахівців Міжнародного союзу електрозв'язку у Буенос-Айресі у березні 1994 р., зокрема з історичною промовою віце-президента США А. Гора, в якій було запропоновано план розвитку глобальної інформаційної інфраструктури, а також сформульовано її п'ять фундаментальних принципів: заохочення приватних інвестицій; сприяння розвитку конкуренції; створення рухомої регулюючої структури для підтримки темпів технологічного і ринкового розвитку; забезпечення відкритого доступу до мережі усіх провайдерів; створення універсальної служби та організація універсального обслуговування [11, с. 56]. Дані принципи було покладено в основу Буенос-Айреської декларації, прийнятої на конгресі. Вирішено, що глобальна інформаційна інфраструктура має складатися з місцевих, регіональних і національних мереж. Як «мережа мереж» вона буде сприяти глобальному використанню інформації, взаємозв'язку і комунікації, створюючи єдині глобальний інформаційний простір та інформаційну ринкову площу.

Зарубіжна практика регулювання інформаційної сфери суспільства спрямована на: заохочення конкуренції, боротьба з монополізмом (перед усім державний контроль за концентрацією засобів масової інформації); забезпечення права і технічних можливостей для доступу до інформації й інформаційних ресурсів для всього населення; дотримання свободи слова; захист інтересів національних меншин, підростаючого покоління в інформаційній сфері; захист національної культурної спадщини, мови, протистояння культурної експансії інших країн; забезпечення інформаційної безпеки; охорону інтелектуальної власності, боротьбу з піратством; боротьбу з комп'ютерними і злочинами, пов'язаними з високими технологіями; впровадження електронного уряду; правове регулювання мережі Інтернет [12, с. 14].

У зарубіжній практиці сформувалась тенденція злиття найбільших інформаційних компаній світу у великі об'єднання, які в подальшому контролюватимуть ринок створення

і поширення масової інформації. Ці перетворення є відповіддю провідних інформаційних компаній на можливості, створювані новими технологіями і змінами в системі регулювання інформаційної індустрії.

Міжнародний досвід усіх успішних реформ ХХ століття – наприклад, у США періоду «великої депресії», а також Західної Німеччини і Японії після Другої світової війни – демонструє одну й ту ж технологію в роки рішучих змін: національний уряд різко активізує свою PR-роботу, встановлюючи із суспільством діалог для «завоювання» суспільства, включення його до реформи. У США та Німеччині цю державну PR-роботу проводили перші особи – 32-й президент США Ф. Рузвельт та 2-й федеральний канцлер ФРН Л. Ерхард, виступаючи по радіо, зустрічаючись з журналістами та громадянами.

Практичний досвід розвинутих країн засвідчує, що з 1980-х рр. система державної служби все більше і більше проявляє себе, як ефективний PR-суб'єкт. Сьогодні в цих країнах міністерства і відомства функціонують багато в чому як PR-структури, маючи бюджети спеціально на проведення інформаційно-комунікаційної роботи.

У США, наприклад, цей напрямок роботи держапарату вирішує завдання: довгострокового планування PR-акцій; поширення «ідеї дня» за допомогою практично всього президентського апарату, коли вся президентська команда говорить «одним голосом», виключаючи такі, що суперечать один одному повідомлення; безпосереднього виходу президентського апарату на регіональну (в штатах) громадськість, що покликане демонструвати взаємну незалежність «вашингтонських» ЗМІ і федеральної адміністрації; підготовки повідомлень для різних ЗМІ; впливу на місцеву громадськість через організації різноманітних, в тому числі технологічно різноманітних (наприклад, за використанням супутникових технологій), PR-акцій.

США – найбільш передова в світі країна у сфері PR-роботи формування адміністративно-правових засад розвитку інформаційного суспільства. Про це говорить той факт, що «в даний час уряд США є одним з найбільших загальнонаціональних рекламодавців і щороку витрачає на рекламу понад 100 млн. дол. [13].

На сьогодні дослідники виділяють дві основні моделі відносин держави та ринку в інформаційній сфері: західну і східну.

Західною моделлю називають шлях, яким йдуть індустріально розвинені країни, в його рамках можна виділити модель континентальної Європи і англосаксонську модель. Англосаксонська модель визначається загальною концепцією соціально-економічного розвитку, яка передбачає превалювання приватного сектора над функціями держави в усіх напрямках розвитку суспільства.

Американський вплив у галузі комунікаційних технологій та інформаційної сфери відчутний у глобальних процесах, міжнародній політиці, світовій економіці. Ця модель передбачає інтенсивний розвиток електронних комунікацій для встановлення соціальних, політичних, культурних зв'язків у суспільстві.

Проблема розвитку універсальних послуг має важливе значення в США та Великій Британії, вона вирішується за допомогою стратегії поліпшення якості інформаційних послуг, соціальної орієнтації суспільства.

Специфічною рисою цієї моделі є вплив чинного законодавства на розвиток перспективних галузей економіки, права інтелектуальної власності, соціального захисту населення.

Пріоритетами регулювання інформаційної сфери в США є такі положення:

– підтримка досліджень і розробок у галузі інформації та комунікації; вплив на їхнє спрямування та заохочення до поширення технічних знань і можливостей в економіці; сприяння обміну технологіями між лабораторіями та фірмами, запровадження нововведень на ринках;

– побудова та вдосконалення інформаційної інфраструктури, контроль за її діяльністю, побудова глобальних систем комунікації і дослідження впливу систем на міжнародні, національні та приватні пріоритети;

– збереження порушеної новими технологіями рівноваги між чотирма основними інформаційними цінностями: конфіденційністю інформації, інформацією як суспільним

благом, інформацією як товаром, інформацією як невіддільним компонентом існування держави (необхідне відновлення цієї рівноваги і встановлення нових засобів контролю для нових інформаційних відносин);

– недоторканність приватного життя, конфіденційність інформації персонального характеру на різних рівнях у різних сферах державного управління і в приватному секторі;

– створення урядової політики в галузі інформації і комунікації.

У той же час, концепція національної інформаційної політики США ставить завдання розширення і вдосконалення інформаційного простору, посилення свого впливу в таких регіонах, як Латинська Америка, Центральна і Східна Європа, країни Арабського світу та Азійсько-Тихоокеанського регіону.

США запропонували доктрину «інформаційної парасольки» міжнародного співробітництва з широким колом країн різних регіонів світу, суть якої у превентивній комунікації на основі переміщення масивів інформації, що передається США державам-реципієнтам для забезпечення їх національних інтересів і, як наслідок, збереження лідерства США в політичній системі міжнародних відносин.

Удосконалення інформаційного простору є політичним та економічним факторами інформаційної монополії США в міжнародному інформаційному просторі: США – основний експортер не тільки програмного забезпечення, а й аудіовізуальних творів, телепрограм, кінострічок, музичної продукції, розважальної інформації та реклами. У той же час інформаційний простір США убезпечений від будь-якого втручання ззовні, що забезпечує політичні пріоритети у глобальних інформаційних відносинах.

Впровадження технологій електронного урядування дозволило підвищити ефективність формування адміністративно-правових засад розвитку інформаційного суспільства за наступними напрямками: економія фінансових ресурсів за рахунок заміни паперових носіїв електронними; економія часу, адже забезпечується доступ громадян до інформації про діяльність державних і муніципальних органів; населенню надається можливість безпосередньо брати участь в прийнятті управлінських рішень; поліпшується якість послуг, що надаються державними органами; підвищується рівень інформованості населення [14, с. 323].

В розвинутих країнах державні електронні послуги є невід'ємною частиною більш широкого поняття «електронна держава». Держави світу перебувають на різних етапах впровадження технологій «електронної держави» та «електронного урядування» і дуже диференційовано підходять до визначення цих понять. Електронна держава – це спосіб організації державної влади, який ґрунтується на інтернет-технологіях і інформаційній інфраструктурі і призначений для надання інформації та інформаційних послуг публічними органами влади різним суб'єктам, для того щоб підвищити прозорість роботи публічних структур і надати населенню можливість інтерактивної участі в прийнятті рішень. А електронний уряд може визначатися, як застосування інформаційних технологій в управлінні, як єдина соціально відповідальна та інформаційно відкрита організація влади, як особлива система організаційно-технічних засобів, що забезпечують взаємодію держави і громадян, бізнесу, інших органів влади, як застосування нових інформаційних технологій, в тому числі інтернет технологій під час формування адміністративно-правових засад розвитку інформаційного суспільства.

Так, в США ще у 2002 р. було прийнято Закон «Про електронну державу». Крім зазначеного Закону США, відповідні закони було прийнято в Данії, Італії, Греції, Фінляндії, в окремих кантонах Швейцарії. Не тільки в США, але і в інших розвинених країнах розроблені стратегічні інформаційно-комунікаційні (PR-) пріоритети реформування системи адміністративно-правових засад розвитку інформаційного суспільства.

В США накопичений досвід інформаційно-аналітичної діяльності знаходиться в тісному взаємозв'язку державних і громадських органів інформаційної аналітики. Дуже важливим результатом діяльності органів влади США щодо формування і реалізації інформаційної політики на території держави є створення національної інформаційної інфраструктури. Даний проект і сьогодні є пріоритетним напрямком державної діяльності.

Сутність концепції національної інформаційної інфраструктури США, узагальнюючи все різноманіття її аспектів, можна визначити у взаємодії телекомунікаційних технологій та інформаційних ресурсів з метою забезпечення потреби в інформації населення і, перш за все, органів влади для оперативного реагування, яке полягає в упередженому впливі на різні боки життя американського суспільства.

У Німеччині інформаційна політика будувалася на підтримці державою проведених нею соціальних реформ. Поступово інформаційна політика посідає чільне місце при формуванні внутрішньої і зовнішньої політики держави. Владні структури Німеччини при формуванні внутрішньої політики виходять з конституційного права кожного громадянина на отримання інформації про свою діяльність. Примітний і той факт, що Федеральне відомство друку Федерального уряду, що має розгалужену структуру, надаючи населенню широкий спектр інформаційних джерел про політику Уряду, одночасно є і великим інформаційним центром органів державної влади і управління, концентруючи свою громадську роботу на різних політичних темах і координуючи інформаційну діяльність в країні. Тим самим Федеральне відомство друку забезпечує органи державної влади і управління необхідною якісно обробленою інформацією будь-яких обсягів.

Федеральне відомство друку Німеччини є одним з центральних органів державної влади і управління Німеччини, діяльність якого охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства, а також всі рівні державного і муніципального управління.

Практичний досвід зазначених країн в сфері регулювання інформаційної сфери життєдіяльності суспільства свідчить про важливість пошуку механізмів вдосконалення державної інформаційної політики, а також усвідомлення розвинутими країнами позитивних наслідків реалізації чіткої інформаційної політики. Загалом, в більшості розвинутих країн державна інформаційна політика є одним з дієвих методів зниження соціальної напруженості в ході проведення соціальних реформ. Також, державна інформаційна політика покликана створити і підтримувати потужну національну інформаційну інфраструктуру, яка в періоди форс-мажорних обставин була б здатна підвищувати імідж держави, працювати на її благо та благо суспільства.

У порівнянні з цим досвід України свідчить про наявність багатьох проблемних зон і недоліків в діях державної влади з розробки та формування інформаційної політики в країні. Можна стверджувати, що в Україні реалізується державна інформаційна політика, яка є за своєю суттю більшою мірою ситуаційною політикою, заснованою на виробленні термінових управлінських рішень в залежності від ситуації, що склалася.

Необхідно наголосити, що англійська модель державної інформаційної політики максимально наближена до американської: роль держави обмежується створенням умов для ринкової конкуренції в інформаційній сфері. Стратегія розвитку суспільства визначається як приватна ініціатива, лібералізація ринку телекомунікацій, створення мереж та інформаційних супермагістралей, захист нових структур на інформаційних ринках.

Можна констатувати, що концепція інформаційної політики в рамках англосаксонської моделі виходить зі становища в міжнародному інформаційному просторі, рівня розвитку інформаційних технологій і впровадження нових форм управління інформаційними потоками.

Актуальне для континентальної Європи питання про те, що розвивати спочатку – мережі або послуги, не стоїть перед США і Великобританією. Там домінує думка про те, що необхідно спочатку побудувати мережі для того, щоб розвивати послуги.

Європейська модель також вирізняється пошуками рівноваги між контролем держави та стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу.

Характерними рисами європейської моделі виступають варіативність і політична спрямованість програм регулювання інформаційної сфери для різних країн, обумовлених новою європейською геополітикою, становленням економіки знань, різними можливостями постіндустріального розвитку. У рамках європейської моделі українські дослідники

(Є. Макаренко, А. Колодюк) називають західноєвропейську, скандинавську, центральноєвропейську, східноєвропейську стратегії [15].

Західноєвропейський підхід до ролі держави у процесі переходу до інформаційного суспільства викладено в таких документах:

1. Резолюція Європейського Союзу «Біла Книга. Зростання, конкурентоспроможність, зайнятість: виклики та стратегії XXI століття», в якій підкреслюється важливість державного контролю в комунікаційній сфері (особливо над супермагістралями) з урахуванням переваг приватного сектора.

2. Директива Європейського Союзу «Зелена Книга. Життя і працевлаштування в інформаційному суспільстві».

3. Рекомендації «Інформаційна магістраль для глобального суспільства» (Brussels, 1996).

4. Програма «Europe i – 2020» [16].

Основне в політиці Європейського Союзу – пошук певного балансу між повним контролем з боку держави та вільним розвитком ринку, динамічне поєднання урядових і ринкових сил з урахуванням того, що роль кожної з них може змінюватися в часі. Цей підхід тим більше виправданий, тому що ключовим елементом програми європейської інтеграції є поняття «соціальна Європа», бо такими є самоідентифікація і самовизначення цього регіону. Саме в цій площині полягають основні відмінності між англосаксонською та європейською моделями регулювання.

Політика країн Європейського Союзу в інформаційній сфері базується на таких принципах:

– сприяння розширенню суспільного доступу до передових інформаційно-комунікаційних технологій шляхом створення локальних центрів доступу до них у бібліотеках, школах тощо;

– розширення деяких соціальних послуг, що надаються в електронній формі та підвищення рівня їх доступності;

– запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у державну систему освіти та перепідготовки кадрів і допомога з боку держави в адаптації до нових можливостей;

– проведення досліджень у сфері соціальних наслідків, викликаних розповсюдженням інформаційно-комунікаційних технологій та у сфері можливостей адаптації усіх категорій громадян до нових умов життя;

– виконання просвітницько-демонстраційних функцій і підвищення рівня ознайомлення суспільства з можливостями інформаційно-комунікаційних технологій, що запроваджуються; при цьому державні органи влади повинні бути лідерами з використання інформаційно-комунікаційних технологій у своїй щоденній діяльності, стимулюючи цим прискорення інформаційного розвитку усього суспільства; крім того, роль лідерів повинна сприяти накопиченню критичної маси активних споживачів всередині державної адміністрації і всього державного сектора, а також і за його межами;

– сприяння процесу стандартизації технічних систем з метою забезпечення сумісності різноманітних мереж, а також мережаних послуг, що надаються; контроль за розробкою відповідного законодавства та дотриманням юридичних гарантій [17].

Провідною країною у сфері побудови інформаційного суспільства є Данія. Так, у 2020 р. Данія посіла перше місце у рейтингу ООН з розвитку е-урядування. Це одна з найбільш цифровізованих країн світу. Наприклад, у 2019 р. 91% усього населення Данії спілкувалися з державою через онлайн засоби – онлайн-послуги, електронну пошту тощо. У Данії переводять послуги в онлайн через державну систему електронної ідентифікації NemLog-In [18].

До основних напрямів подальшого розвитку інформаційного суспільства в Європейському Союзі є формування Єдиного цифрового ринку ЄС, що передбачає: спрощення он-лайн доступу до товарів і послуг; створення сприятливих умов для розвитку цифрових мереж та надання цифрових послуг; сприяння зростанню цифрової економіки тощо.

Аналізуючи європейську модель інформаційного суспільства в цілому, слід відзначити, що пошук певного балансу між повним контролем з боку держави і законами ринку, тобто, сполучення урядових і ринкових сил, виступає основною рисою інформаційної політики не тільки країн Північної Європи, але й інших країн Європейського Союзу. У той же час ЄС продовжує приділяти сьогодні велику увагу питанням приватизації і лібералізації ринку інформаційно-комунікаційних технологій [19, с. 95].

Характерними рисами сингапурської моделі є висока частка (58 %) високотехнологічної продукції в обсязі експорту (у США – 32 %, а у Фінляндії – 27 %), значний рівень розвитку електронної торгівлі, високу конкурентоздатність і ВВП на душу населення. При цьому важливими факторами є істотне розшарування суспільства за рівнем добробуту і практично повна відсутність демократичних механізмів, зокрема показник «свобода ЗМІ» (інтервал від 0 до 100) у Сингапурі дорівнює 68, що в чотири рази перевищує цей показник у США та Фінляндії і у три рази – показник розвинутих країн [14].

Важливою рисою сингапурської моделі інформаційного суспільства є увага до соціальної сфери. Так, ще у 2000 році була ухвалена державна програма «Електронний уряд Сингапуру», розгорнуті інтегровані портали держустанов «Урядовий портал» і сервіс-центр «Електронний громадянин», що надають інформаційні послуги у сфері офіційної державної політики, соціальної сфери, бізнесу, освіти, роботи, родини, здоров'я, відпочинку, спорту, транспорту, туризму тощо. Сайт розміщає пошукову систему і має зворотний зв'язок у вигляді розгорнутої електронної форми. Усі установи освіти, соціальної сфери, культури переведені в Інтернет, причому не як формальне формування, а з широким набором електронних послуг, таким чином, більша частина діяльності держустанов (відомств, шкіл, лікарень, бібліотек) здійснюється через Інтернет.

Успіх двох останніх моделей базується на втручанні держави в прийняття рішень у галузі великих вкладень приватного капіталу, на активній участі держави у створенні національної інформаційної інфраструктури [19].

На окрему увагу заслуговує інформаційна політика Казахстану, у відповідних концепції і законі якого визначаються першочергові завдання інформаційної політики і становлення демократичних інститутів: інтеграція інформаційного середовища країн в міжнародне інформаційне середовище; демонополізація інформаційних служб і структур; розвиток ринку інформаційних ресурсів разом з державним регулюванням інформаційної діяльності; створення умов для підприємництва в інформаційній сфері і захисту інформації; забезпечення конституційних гарантій свободи слова, вільного функціонування засобів масової інформації тощо.

Отже, національні особливості різних країн впливають на специфіку побудови і розвитку інформаційного суспільства, а, відповідно, й обумовлюють формування конкретної його моделі у тій чи іншій державі, в залежності від їх положення в міжнародному інформаційному просторі, рівня розвитку інформаційних технологій і впровадження нових форм управління інформаційними потоками.

Україна сьогодні не має достатніх засобів і виробничих можливостей для самостійного створення та розвитку національної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури і змушена залучати для цього капітали, техніку і технології розвинених країн. Ситуація посилюється ще тим, що територія України постійно перебуває під ракетним обстрілом. Така ситуація вимагає розробки відповідальної державної інформаційної політики, орієнтованої на пріоритетний розвиток і захист інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури країни в умовах широкого впровадження нових інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Узагальнення різних підходів дозволяє виявити такі інваріантні властивості, що виступають ядром будь-якої концепції регулювання інформаційної сфери. Як правило, використовується комплексний підхід, заснований на підтримці балансу інтересів держави, суспільства, підприємницьких кіл і окремої особистості. При цьому підкреслюється провідна координуюча роль держави як органу, здатного виразити і забезпечити захист інтересів усього суспільства. Крім цього, концепція регулювання повинна мати гуманістичну спрямованість, що не

допускає ситуацій, в яких хтось буде «виключений» з інформаційного суспільства. Третьою, основною складовою більшості концепцій регулювання є переконаність у величезній значущості інформації, знань і освіти в цілому. Успіх державного регулювання інформаційної сфери як ніколи залежить від плідної взаємодії держави, бізнесу і суспільства, хоча в кожному випадку співвідношення їх активності і ролі може бути різним [22].

На сьогодні не існує універсального підходу, або ж єдиної для всіх країн світу моделі регулювання інформаційної сфери. У кожному регіоні та країні існують свої внутрішні особливості, які згодом і визначають специфіку формування та функціонування цього процесу. Виявлено, що національні та регіональні особливості країн впливають на специфіку її побудови і розвитку, а відповідно і обумовлюють становлення конкретної моделі у відповідному регіоні, державі.

Висновки. Отже, сучасна практика зарубіжних країн свідчить, що розвиток інформаційного суспільства є системним процесом, яке вже не можливе без широкого застосування інформаційних технологій і характеризується двома аспектами: техніко-технологічний аспект застосування інформаційних технологій, який пов'язаний з процесами комп'ютеризації та активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, і комунікативний, який полягає в тому, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій сприяє створенню прозорого інформаційного середовища, підвищенню відкритості влади, більш ефективній взаємодії влади і громадянського суспільства, становленню та зміцненню електронної демократії.

Ефективність інформаційного суспільства значною мірою визначається впровадженням в роботу державних органів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що значно розширює їх можливості, закладає нові імпульси до його розвитку.

Світовий досвід показує, що всі намагання кардинально оновити суспільне життя були приречені на невдачу, якщо вони не підкріплювались активним залученням різних категорій громадян до вироблення рішень та їх втілення в життя. Тільки створюючи сприятливі умови для розкриття творчого потенціалу громадян і подолання їх соціальної інертності, суспільство одержує могутній імпульс саморозвитку шляхом залучення до демократичного процесу головної діючої сили та відповідно до ст. 5 Конституції України єдиного джерела влади – народу.

Україні необхідно зайняти гідне місце в системі міжнародних інформаційних відносин в контексті необхідності побудови та розвитку інформаційного суспільства. Саме тому державна влада в Україні, заручившись допомогою науковців, має визначити загальні теоретико-методологічні аспекти наукового розуміння інформаційної глобалізації, як світоглядної основи, а саме: усвідомлення та глибокого аналізу сучасних економічних, суспільних процесів, що відбуваються в українському суспільстві та у світі; дослідження ролі та місця інститутів інформаційного суспільства у процесі формування адміністративно-правових засад розвитку інформаційного суспільства, покращення якості державних послуг, підвищення іміджу держави.

Список використаних джерел:

1. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти. За заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Ун-т внутрішніх справ, 2000. 386 с.
2. Данильян В.О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз): монографія. Х. : Право, 2008. 184 с.
3. Ільганасва В.А. Соціальні комунікації (теорія, методологія, діяльність): словник-довідник. Х.: КП «Міська друкарня», 2009. 392 с.
4. Ліпкан В.А., Залізник В.А. Систематизація інформаційного законодавства України: монографія. К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2012. 304 с.
5. Бебик В. М. Соціально-комунікаційна праксеологія: поняття і методології. *Інформація і право*. 2011. № 2. С. 53-60.
6. Цимбалюк В. С. Мас-медіа в інформаційному суспільстві. *Інформація і право*. 2011. № 1. С. 30-33.

7. Пархоменко О.В. Інформаційно-знаннєве суспільство: проблеми, особливості. *Науково-технічна інформація*. 2010. № 1. С. 3-6.
8. In The Name of National Security. New York, 2002. 116 p.
9. United Nations E-government Survey 2022. E-government for Sustainable Development. Nations, New York, 2022. URL: <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-09/Web%20version%20E-Government%202022.pdf>.
10. Куц Ю. О., Краснопорова С. В., Чаплигін О. К. та ін. Якісні управлінські послуги – головна умова підвищення довіри населення до влади: монографія. За заг. ред. Ю. О. Куца, С. В. Краснопорової. Харків: Магістр, 2006. 192 с.
11. Цикин В.О. Глобалізація: ноосферний підхід: монографія. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007, 284 с.
12. Мельтюхова Н. М., Корженко В. В., Дідок Ю. В. та ін. Зарубіжний досвід публічного адміністрування: метод. рек. К.: НАДУ, 2010. 28 с.
13. Кращі практики впровадження електронного урядування: зарубіжний досвід. Методичні матеріали до навчальної дисципліни: «Теоретико-методологічні, організаційні та інституційні основи електронного урядування». Авт. кол.: К. Синицький, Я. Олійник, М. Міхальова та ін.; за заг. ред. д.н.держ.упр.,проф. С.А. Чукут, к.н.держ.упр. О.В. Загвойської. К., 2010. 166 с.
14. Соломко Ю.І. Досвід розвинутих країн у впровадженні електронних послуг. *Проблеми розвитку публічного управління в Україні: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. до 100- річчя запровадження державної служби України (12-13 квітня 2018 р., м. Львів)*. За наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. С. 323–327.
15. Макаренко Є.А. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи: Дис... д-ра. політич. наук: 23.00.04 / Київ. націон. унт ім. Т. Шевченка. К., 2003. 475 с.
16. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті»: Декларація ООН 12 груд. 2003 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c57.
17. The European eGovernment Action Plan 2016-2020. Harnessing ICT to promote smart, sustainable & innovative Government. Brussels: European Commission, 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0179>
18. Віце-прем'єр-міністр – Міністр цифрової трансформації на онлайнзустрічі з Послом Королівства Данії Оле Егбергом Міккельсеном обговорили напрямки подальшої співпраці у сфері електронного урядування, а також поділилися досвідом цифровізації країн. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/uspishni-keysi-tsifrovizatsii-krain-mikhaylo-fedorov-zustrivsyaz-poslom-daniiole-egbergom-mikkelsenom>.
19. Громико О.І. Пріоритети системи державного управління з урахуванням глобальних тенденцій розвитку світового співтовариства. Науково-практична конференція «Ноосферна парадигма в публічному управлінні: теорія, історія, сучасність»: Тез. доп. Харків, 2017. С. 94-96.
20. United Nations E-government Survey 2016. E-government for Sustainable Development. Nations, New York, 2016. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey2016>.
21. Малиновський В. Я., Грицяк Н. В., Семенченко А. І. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. За заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ, 2017. Ч. 1: Вступ до курсу. Концептуальні засади електронного урядування та електронної демократії. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2017. 70 с.
22. Yeskov S., Zaiets O. Implementation of system analysis in a law enforcement organization, as a need for automation of processing a large database. *Юридичний вісник Національного авіаційного університету «Повітряне і космічне право»*. 2020. 1. С. 39-49.
23. Ісмаїлов К.Ю., Бєлих Д.В. Інформаційний суверенітет та доктрина інформаційної безпеки України. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2019. № 1. С. 206-209.

